

SÖZ SANATLARI

KİŞİLEŞTİRME:

İnsan dışı varlıkları insanmış gibi gösterme, onlara insansı özellikler yükleme sanatıdır.

KONUŞTURMA:

İnsan dışı varlıkların insanmış gibi konuşturulmasıdır. Her konuşurma aynı zamanda bir kişileştirmedir.

ABARTMA:

Bir özelliğin ya da durumun olduğundan çok daha fazla veya çok daha az gösterilmesidir.

BENZETME:

Anlatımı güçlendirmek amacıyla, aralarında ortak nitelik bulunan iki varlık ya da kavramdan, bu nitelik yönünden zayıf olanın güçlü olana benzetilmesidir.

KARŞITLIK (TEZAT):

İki karşıt düşüncenin bir arada söylenmesidir. Ancak "Sabah akşam çalışırım." demek tezat sanatı sayılmaz. Çünkü sabah ve akşam sözcükleri zıt iki kavramdır, düşünce değildir.

ÖRNEKLER:

Kerem'in sazına cevap veren bu
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi
(Kişileştirme)

- Çoban çeşmesi cevap vermesi bakımından kişileştirilmiştir. Çünkü cevap vermek insana ait bir özelliktir.

Akşam rüzgârları der ki Ali'ye:
"Gözler ileriye, gönül geriye..."

(Konuşturma)

- Akşam rüzgârları insan dışı bir varlık olmasına rağmen insanmış gibi konuşturulmuştur.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan şüheda
(Abartma)

- Savaşta verilen şehitlerin sayısının çok olması, toprağın sıkılmasıyla içinden şehitlerin fışkıracak şeklide abartılmış dolayısıyla anlatıma etkileyicilik kazandırılmıştır.

Karac'oğlan der ki şu bana noldu
Sarardı gül benzim gazele döndü

(Benzetme)

- Şair yüzünü renginden dolayı gazele (sonbaharda kuruyup dökülen ağaç yaprağı) benzetmiştir.

Elbette bazen hızla dönüp bazen duracağım
Elbette bazen söyleyip bazen susacağım
(Tezat)

- Altı çizili ifadeler zıt düşünceleri içermektedir.

METİN TÜRLERİ

HİKÂYE (ÖYKÜ):

- Gerçekte olmuş ya da olabilecek olaylar anlatılır.
- Yer ve zaman bellidir.
- Olayın kahramanı, gerçek hayatta karşılaşılabilecek herkes olabilir.
- Mutlu son da olabilir mutsuz da. Çünkü gerçek hayat böyledir.

HİKÂYE UNSURLARI:

Olay: Kahramanın başından geçenler veya şahit olduklarıdır.

Yer (Mekân): Hikâyenin geçtiği çevredir. Mekân kısaca betimlenebilir.

Zaman: Hikâyede bahsedilen zamandır. Net bir tarih verilebileceği gibi "yaz mevsimi, geçtiğimiz yıllarda" gibi geniş kapsamlı olarak da belirtilebilir.

Kahraman: Olayları yaşayandır. Hikâyede kahraman genellikle insan olmakla birlikte insan dışı varlıklar da olabilir.

ROMAN:

- Olmuş ya da olabilir nitelikteki olayları hikâyeden daha ayrıntılı anlatan yazılardır.
- Hikâyeden daha çok olay, daha çok kahraman, daha geniş bir zaman ve daha çeşitli mekân vardır.

MASAL:

- Olağanüstü olaylar anlatılır.
- "Bir varmış bir yokmuş...", "Az gitmiş uz gitmiş..." gibi tekerlemeler bulunur.
- İyiler ve kötüler vardır. İyiler hep kazanır.
- Kahramanları gerçekte olmayan olağanüstü varlıklardır.
- Yer ve zaman belli değildir.
- Her zaman mutlu sonla biter.

FABL:

- Genellikle şiir gibi yazılsa da düz yazı olan fabllar da vardır.
- Kahramanları genellikle insan dışı varlıklardır ve bu varlıklar insanmış gibi konuşur.
- Fablın en sonunda mutlaka bir şey öğretilir ve bu mesaj genellikle açık bir şekilde yazar.
- Masalda tekerleme vardır ama bunda yoktur.

EFSANE:

- Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâyelerdir.
- İlk hâlleri genellikle sözlü anlatım ürünüdür, daha sonra yazıya geçirilmiştir.
- Gerçek öğeler ve gerçeküstü öğeler iç içedir.
- Benzer efsanelere başka milletlerde rastlanabilir.

DESTAN:

- Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan metinlerdir.
- Örneğin bir savaşta düşmanı yenen hakanın bu kahramanlığı halkın gözünde öyle büyür ki dilden dile bu olay aktarılırken olağanüstü nitelikler kazandırılarak hakan, yarı tanrıymış gibi gösterilebilir.
- Genellikle şiir şeklindedir.
- Millîdir. Her milletin destanı kendine özeldir.
- Destanlar genellikle bir milletin, toplumun yaşadıkları ile ilgilidir.
- Destanlardaki olaylara tarih kaynaklarında rastlanabilir.

METİN TÜRLERİ

DENEME:

- Düşüncelerin anlatıldığı yazılardır.
- Düşünceyi kanıtlama amacı yoktur.
- Herhangi bir konuda ve herhangi bir zamanda yazılabilir.
- Yazar genellikle kendi kendine konuşuyor gibidir.

MAKALE:

- Düşüncelerin anlatıldığı yazılardır.
- Bilimsellik baskındır.
- Genellikle geniş zamanla ve ciddi bir üslupla yazılır.
- Düşünceyi kanıtlama amacı vardır. Sayısal verilerden yararlanma, bunun en belirgin yoludur.
- Tanık göstermeden de sıkça yararlanılır.

SOHBET (SÖYLEŞİ):

- Düşüncelerin anlatıldığı yazılardır.
- Düşünceyi kanıtlama amacı yoktur.
- Herhangi bir konuda yazılabilir.
- Yazar, okuyucu karşındaymış da onunla konuşuyormuş gibi yazar. Denemeden ayıran kısmı budur.
- "Sizce de öyle değil mi?" gibi okuyucuyu yazıya çeken ifadeler vardır.

FIKRA (KÖŞE YAZISI):

- Düşüncelerin anlatıldığı yazılardır.
- Düşünceyi kanıtlama amacı yoktur.
- Güncel olmak şartıyla herhangi bir konuda yazılabilir. Denemeden ayıran kısmı budur, yani köşe yazısında konunun güncel olmasıdır.
- Gazete köşelerinde yayımlanır.

HABER YAZISI:

- Güncel bir olay veya durum üzerine halka bilgi vermek amacıyla yazılan kısa yazılardır.
- İyi bir haber metni 5N1K sorularına cevap vermelidir. (Ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden, kim?)
- Haber metninde asla yorum bulunmaz. Tarafsız biçimde olay veya durum anlatılır, yorum köşe yazarına bırakılır. Köşe yazarları gündüz haberi çıkan güncel konunun akşam yorumunu yazarlar ve ertesi gün bu yazı gazetede yayımlanır. Haber yazısı ve köşe yazısının farkı budur.

BİYOĞRAFI (YAŞAM ÖYKÜSÜ):

- Önemli bir insanın yaşamındaki olayların belirli bir sıraya göre anlatıldığı yazılardır.

OTOBİYOĞRAFI (ÖZ YAŞAM ÖYKÜSÜ):

- Kişilerin kendi hayatlarını anlattıkları yazılardır.
- Daha kısa olan, yalnızca belirli ayrıntılara yer verilen öz yaşam öykülerine "öz geçmiş" denir.

GEZİ YAZISI:

- Gezilip görülen yerlerin edebî bir biçimde anlatıldığı yazılardır.
- Amaç buraları göremeyen insanları buralar hakkında bilgilendirmektir.
- Yazar, bir okul gezisinde yaşadığı olayları da, gezilip gördüğü yerleri de aynı yazı içinde anlatabilir. Eğer olaylar ağırlıklıysa bu yazı anı, gezilip görülen yerler ağırlıklıysa bu yazı gezi yazısıdır.

METİN TÜRLERİ

ANI (HATIRA):

- Kişilerin yaşadıkları olayları uzun bir süre sonra anlattıkları yazılardır.
- Yaşanan olaylardan ders alınabilmesi için yazılır. Yani öğreticidir.
- Günlük (günce), olay yaşandıktan hemen sonra yazılır ancak anı yazmak için daha uzun bir sürenin geçmesi gerekir.

GÜNLÜK (GÜNCE):

- Bir kişinin, gün içinde başından geçmiş ve onu etkilemiş olayları, o günün sonunda anlattığı yazılardır.
- Genellikle "Sevgili Günlük," diye hitapla başlar.
- Sağ üste tarih atılır.

BLOG:

- Yazmaya meraklı olan insanların kurdukları web sitelerinde herhangi bir teknik bilgi gerektirmeksizin özgürce yazdıkları yazılardır.
- Bu yazılara da, yazıların yayımlandığı sitelere de "blog" denir. Günlüğe benzerdir. "internet günlüğü (güncesi)" de denir.

MEKTUP:

- Uzakta bulunan herhangi bir yakınımıza gönderdiğimiz ya da resmî kurumlarla haberleşmeyi sağlayan yazı türüdür.
- Mektuplarda duygu, düşünce ve isteklerimizi belirtiriz.
- Dilekçe de bir mektup türüdür.

KARİKATÜR:

- İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resimlere "karikatür" denir.
- Karikatürdeki yazıların kısa ve çarpıcı olması gerekir.

MİZAHİ FIKRA:

- Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâyeciklerdir.
- Nasreddin Hoca, Temel ile Dursun en çok bilinen fıkra kahramanlarıdır.
- Köşe yazısı olan fıkra ile karıştırılmamalıdır.

TIYATRO:

- Herhangi bir olay, durum veya tasarının sahnede canlandırılması amacı ile yazılmış eserlerdir.
- Tiyatro metinlerine; oyun, piyes veya dramatik metin de denebilir.
- Bu metinlerin canlandırılma işine de canlandırıldığı yere de "tiyatro" denir.

ÇİZGİ ROMAN:

- Konuyu ve olaylar zincirini kesintisiz olarak resimleme yöntemiyle okuyucuya sunan roman türüdür.
- Her sahnenin resimlendirilmesi ve konuşma balonlarıyla hazırlanır.

ELEŞTİRİ:

- Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek onun anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türüdür.
- Herhangi bir insanı eleştirmek eleştiri yazı türünün alanına girmez.